

singulis ex his, quae per terminum communem significari possunt, distributive sumptis, suppositio est *universalis* et *distributiva*. Propositio in qua talis habetur suppositio subjecti, aequivalet propositionibus multiplicatis pro numero inferiorum et conjunctis particula *et*. Sic terminus « *omnis homo* » supponit distributive in propositione « *omnis homo est mortalis*; » ista autem propositio his aequivalet: Petrus est mortalis, et Paulus est mortalis, etc. Illa enumeratio inferiorum termini communis vocatur *descensus copulativus*.

Suppositio distributiva est *completa* vel *incompleta*.

α) *Completa* est, si designat *individua omnia* quae ideae significatae subjacent, ut « *omnis circulus est rotundus*. »

β) *Incompleta* est, si designat solummodo *species* quae ideae genericae per terminum significatae subjacent, ut « *omnia animalia ingressa sunt arcam Noe*; » animalia enim supponit pro aliquo individuo ex omnibus speciebus animantium.

γ) Si terminus supponit pro *omnibus inferioribus simul sumptis*, suppositio est *collectiva*. Talis est suppositio termini « *omnes apostoli* » in propositione: « *omnes apostoli sunt duodecim*. » Huic termino substitui possunt inferiora conjuncta per particulam *et*, « *Petrus et Paulus... etc. sunt duodecim apostoli*; » quae enumeratio vocatur *descensus copulatus*. Patet propositiones non multiplicari.

δ) Si terminus supponit pro *uno individuo indeterminato inferiorum*, suppositio est *particularis*. Habetur in propositione « *aliquis apostolus fuit proditor*. »

33. B. DE APPELLATIONE. — Est *applicatio unius termini supra alium*; terminus qui applicatur, dicitur *appellans*; terminus cui applicatur, dicitur *appellatus*. In verbis « *homo justus*, » terminus « *justus* » appellat terminum « *hominem*. » — Appellatio termini concreti est *materialis* aut *formalis*:

1. Si terminus appellans applicatur termino concreto *ratione formae* per hunc terminum significatae, appellatio est *formalis*, et terminus appellatus dicitur sumi *formaliter*. In verbis « *medicus sanat*, » terminus « *sanat* » appellat medicum *ratione formae* (artis medicinalis), sub qua subjectum repraesentatur.

2. Si applicatur *ratione subjecti*, uti est in se, cum omnibus

suis notis, non vero *ratione formae* expresse connotatae, appellatio est *materialis*, et terminus appellatus sumitur *materialiter*. Sic quando dicitur « *medicus cantat*, » « *cantat* » appellat medicum *ratione subjecti*, et medicus sumitur *materialiter*.

Ut terminus appellans applicetur termino appellato secundum hujus formale significatum, requiritur ut vera maneat propositio, additis ad terminum appellatum particulis *quatenus*, *in quantum*, *formaliter*... etc. Sic vera est propositio « *medicus, quatenus est medicus, sanat*; » falsa vero est: « *medicus, quatenus medicus, cantat*. »

OBSERVA. a) Terminus appellans semper sumitur *formaliter*. b) Terminus concretus appellatus, per se, sumitur *materialiter*. Hinc simpliciter verae sunt propositiones: « *Deus Verbum mortuus est*; *medicus cantat*; *philosophus dormit*. » c) Terminus appellatus abstractus, cum tantum aliquam formam significet, non potest sumi nisi *formaliter*.

CAPUT II.

DE JUDICIO ET DE PROPOSITIONE.

ARTICULUS I.

DE JUDICIO.

34. Notio Judicii. 1. *Descriptio*. Mens comparare potest inter se duas ideas objectivas; sic comparat *Petrum et bonum*. Qua comparatione instituta, vel percipit formam apprehensam per conceptum boni inesse Petro, vel cernit ei deesse, vel tandem neutrum percipit. In primo et in secundo casu, mens elicit novum actum, scilicet percipit affirmatque identitatem vel repugnantiam posterioris ideae objectivae cum priori. Iste actus est *judicium*.

2. *Definitio*. Definitur *perceptio vel affirmatio identitatis vel*

repugnantiae inter duas ideas objectivas; vel adhuc: actus quo mens percipit affirmatque unum inesse vel non inesse alteri.

3. *Elementa objectiva.* Altera idea objectiva vocatur *subjectum* iudicii; altera, *praedicatum*. Subjectum est id cui aliquid cernitur convenire; praedicatum vero id quod cernitur convenire alteri et de eo esse praedicandum. — His elementis objectivis continetur *materia* iudicii, seu id de quo fit iudicium.

4. *Elementa subjectiva.* Uti ex his cernere est, iudicium antecedunt a) apprehensio subjecti et praedicati, b) comparatio utriusque. Essentialiter reponitur in perceptione identitatis vel repugnantiae terminorum; in hac reponitur *forma* iudicii.

Ex praeiactis liquet iudicium esse *affirmativum*, quando intellectus percipit unum convenire alteri; *negativum*, quando negat unum alteri convenire. Negativum tamen revocari potest ad affirmativum: negare enim identitatem duorum est affirmare defectum identitatis.

Divisio Iudicii. Institui potest dupliciter:

1. *Ratione subjecti:* est *prudens* vel *temerarium*, prout praecessit vel non attendit subjecti et praedicati comparatio.

2. *Ex parte objecti:* est a) *immediatum* vel *mediatum*; b) *analyticum* vel *syntheticum*. — De hac autem divisione redibit quaestio in altera parte Logicae.

ARTICULUS II.

DE SIGNO JUDICII SEU DE PROPOSITIONE.

Quaerendum est: a) Quid sit propositio; b) Quanam sit propositionum partitio; c) Quomodo diversae propositiones queant se habere inter se; ubi agendum est de oppositione propositionum, de earum aequipollentia et de conversione seu reciprocatione.

§ 1. *Notio propositionis.*

35. *Definitio.* — Iudicium, interius elicatum, exterius manifestamus per *propositionem*, quae definitur: oratio quae iudicium exprimit, seu quae unum de alio negat aut affirmat.

Elementa propositionis. Uti iudicium constat ex apprehensione duplicis ideae objectivae, et ex perceptione identitatis vel repugnantiae; sic propositio constat ex signo utriusque ideae objectivae, et ex signo perceptionis identitatis vel repugnantiae. Tria igitur sunt elementa constitutiva propositionis:

α) *Subjectum*, est id de quo aliquid affirmatur aut negatur. Nomine subjecti insignitur, quia subjacet praedicato; in eo enim reperitur forma quae per praedicatum significatur.

β) *Praedicatum*, est id quod de subjecto affirmatur.

γ) *Copula* « est » vel « non est, » affirmat identitatem vel repugnantiam subjecti et praedicati.

Subjectum et praedicatum sunt *materia* propositionis, significant enim, simul sumpta, rem quae per copulam dicitur esse vel negatur esse. Copula est *forma* propositionis; ab aliis vocatur *qualitas essentialis*.

36. *OBSERVA* circa elementa propositionis:

1. *Circa numerum terminorum:* Omnis propositio essentialiter constat tribus terminis formaliter sumptis, supra explicatis. At termini materialiter sumpti, h. e. vocabula, tres vel plures paucioresve esse possunt. Sic: a) subjectum et praedicatum possunt singula *pluribus vocabulis* constare, v. gr.: initium sapientiae est timor Domini. b) Subjectum et praedicatum possunt singula *uno vocabulo* enuntiari, v. gr.: Deus est bonus. Talis propositio a scholasticis dicebatur *de tertio adjacente*. c) Copula et praedicatum *eodem vocabulo* enuntiari possunt, v. gr. homo orat. Haec propositio vocatur *de secundo adjacente*. d) Tres termini *uno vocabulo* efferi possunt, v. gr. oro. Haec propositio vocatur *de primo adjacente*.

37. 2. *Circa copulam* propositionis tria advertenda sunt:

a) *Forma* propositionis est semper verbum *esse* eoque exprimitur identitas aut repugnantia inter subjectum et praedicatum. Quare vocatur verbum *copulativum*. — Notandum est verbum *esse* posse significare *actum existentiae* seu aequivalere his verbis « esse existens, » in quo casu vocatur verbum *substantivum*.

b) Cum praedicatum sumitur sensu metapharico, copula *est* significat identitatem realem subjecti cum re quam praedicatum translate significat. Exemplo sit: Achilles est leo; sensus

est : Achilles est strenuus ut leo. — Cum praedicatum sumitur pro re significante, copula indicat identitatem realem subjecti cum re significante. Exemplo est : haec effigies est Beatae Virginis. Sensus est : effigies est significans B. V.

c) Verbum copulativum adhibetur tribus differentiis temporum, nempe praesenti, praeterito et futuro, et tribus modis, nempe indicativo, subjunctivo et imperativo.

Tempore futuro vel praeterito positum, revocari potest ad copulam praesentis temporis, futuritione vel praeteritione adjectis praedicato per modum adverbii. Sic sequens : « S. Ignatius condidit Societatem Jesu, » huic aequivalet : « S. Ignatius est aliquis olim condens etc. »

Modo indicativo adhibitum, significat actum praesentem intellectus affirmantis identitatem subjecti et praedicati; modo subjunctivo vel imperativo significat actum praesentem voluntatis volentis hanc identitatem.

38. 5. Circa *subjectum* et *praedicatum* haec teneantur :

a) In propositione subjectum exhibetur ut subjacens praedicato, seu habens inter varias formalitates eam, quae expresse per praedicatum significatur; unde naturaliter subjectum propositionis est majoris comprehensionis (h. e. plures notas comprehendens), et proinde minoris extensionis (h. e. ad pauciora objecta se extendens), quam praedicatum. Exemplo sit « Deus est bonus. » Inter varia attributa quae Deo conveniunt, habetur et bonitas; conceptus Dei plures notas habet quam conceptus boni. Dein bonitas non tantum ad Deum, sed etiam ad alia entia extenditur. — Propositio hujusmodi dicitur *naturalis*.

b) Interdum praedicatum ponitur loco naturalis subjecti, v. gr. : « Aliquis bonus est Deus; — aliquid animal est homo; » pro : « Deus est bonus; — homo est animal. » — Haec propositio dicitur *innaturalis*, *inordinata*, *contra ordinem*, *indirecta*.

c) Propositiones, in quibus subjectum concretum est aequae vel etiam magis universale quam praedicatum, et in quibus praedicatum non convenit subjecto concreto formaliter sumpto sed tantum materialiter sumpto, dicuntur *praeter ordinem*, *praeter naturam*, *per accidens*. Talis est propositio : Aliquod album est dulce.

d) Ex praejectis liquet subjectum exprimere in confuso id quod praedicatum exprimit distincte; idcirco, licet subjectum et praedicatum in re sint idem, nugatoria tamen nec identica est propositio.

§ 2. De partitione propositionum.

Cum propositio essentialiter constet materia seu subjecto et praedicato, et forma; cum insuper varia esse possit materiae extensio seu quantitas, triplex potissimum institui potest propositionis divisio : 1° Ratione formae; 2° Ratione quantitatis; 3° Ratione materiae.

I. PARTITIO PROPOSITIONUM RATIONE FORMAE.

Ratione formae propositio est :

39. 1. Vel *negativa*, vel *affirmativa*, prout particula non adjicitur copulae vel non adjicitur.

OBSERVA : a) Si particula *non* afficit praedicatum vel subjectum, propositio est affirmativa, v. g. : Surdus est *non audiens*; *Non peccare* est bonum. Tales propositiones dicuntur *indefiniti praedicati*, vel *indefiniti subjecti*.

b) In propositione negativa, *praedicatum* sumitur secundum comprehensionem suam *collective* sumptam, non vero secundum comprehensionem *disjunctive* sumptam; h. e. negatur notas praedicati *simul sumptas* convenire subjecto, non vero dicitur nullam esse notam praedicati quae huic subjecto competat; sic in propositione : « brutum non est homo, » quaedam notae hominis conveniunt bruto. — Deinde idem praedicatum sumitur secundum *omnem partem extensionis suae*; h. e. negatur esse ullum ex inferioribus praedicati quod de subjecto praedicari possit; sic dicendo : « homo non est angelus, » asseritur nullum ex angelis praedicari posse de homine. Igitur in propositione negativa praedicatum supponit *distributive*.

c) In propositione affirmativa, praedicatum convenit subjecto : a) secundum *omnes et singulas notas*; b) secundum *aliquam partem extensionis suae*. Igitur praedicatum supponit *disjunctive*. Sic propositio : « Petrus est homo, » huic adaequat : Petrus est aliquis homo, seu aliquid ex objectis, ad quae

se extendit homo, identificatur cum Petro. — Attamen ab hac regula excipiuntur definitiones; excipitur etiam casus quo praedicatum est terminus singularis.

40. 2. Vel *modalis*, vel *non-modalis*, seu *de inesse*: a) Prior explicat *modum* quo praedicatum inest aut non inest subjecto. Hi modi immediate *copulam* afficiunt, quare istae propositiones dicuntur etiam *complexae in forma*. — β) Posterior non explicat hunc modum. — Observandum est non agi de propositionibus in quibus praedicatum afficitur modo; v. g.: « Petrus est diligens philosophus; » de his dicitur n. 43.

Quatuor sunt modi secundum quos praedicatum inesse potest subjecto: a) *Necessarius*, si praedicatum non potest non inesse subjecto; v. g.: homo est necessario risibilis. — b) *Impossibilis*, si praedicatum non potest inesse subjecto; v. g. impossibile est hominem esse lapidem. — c) *Mere possibilis*, quando res potest esse, licet non sit; v. g.: possibile est bovem esse alatum. — d) *Contingens*, si praedicatum inest quidem subjecto, at potuisset non inesse ei; v. g.: Petrus contingenter est philosophus.

Propositio quae modificatur per unum ex his modis vocatur *dictum*. Dictum autem potest proferri, vel per indicativum, addendo modum adverbialiter, v. g.: homo est *necessario* risibilis; vel per infinitivum, addendo modum nominaliter, v. g.: *nesesse* est hominem esse risibilem. — Propositiones habent eundem sensum, sive modus adverbialiter proferatur, sive nominaliter. Excipitur tamen modus contingens; sic idem non est: « Petrus currit contingenter, » et « contingens est Petrum currere; » prima enim propositio asserit Petrum actu currere, secunda hoc non asserit.

II. PARTITIO PROPOSITIONUM RATIONE QUANTITATIS.

Ratione quantitatis propositio est vel *singularis*, vel *collectiva*, vel *universalis*, vel *particularis*, vel *indefinita*.

41. 1. *Singularis* est, si subjectum est terminus *singularis*, seu supponit *pro uno individuo determinato*, et proinde si res affirmata se extendit ad unum tantummodo individuum; v. g.: Socrates est homo.

2. *Collectiva* est, si subjectum supponit pro inferioribus *collective* sumptis; h. e. si praedicatum convenit iis simul sumptis; v. g.: *omnes sensus* externi hominis sunt quinque.

3. *Universalis* est, si subjectum supponit pro omnibus inferioribus *distributive*, seu si praedicatum convenit singulis inferioribus termini communis. Tale subjectum notatur signo syncategorematico universali: omnia, nulla, etc.

4. *Particularis* est, si subjectum supponit pro *aliquo ex inferioribus eoque indeterminato*; h. e. si praedicatum convenit alicui ex inferioribus, eique indeterminato. Tale subjectum afficitur signo syncategorematico particulari, qualia sunt: aliquid, quoddam, unum, multa.

5. *Indefinita* est seu indeterminata, si non exprimitur quomodo subjectum supponat, utrum *particulariter* an *distributive*; h. e. si non exprimitur utrum praedicatum conveniat singulis inferioribus, an uni indeterminato; tale subjectum nullo signo syncategorematico afficitur.

Universalitas propositionis est triplex:

a) *Metaphysica*, si praedicatum singulis inferioribus vi essentiae suae ita convenit, ut nulla exceptio haberi possit, v. g.: omnis circulus est rotundus.

b) *Physica*, si, attentis legibus physicis, praedicatum convenit omnibus inferioribus, ita tamen ut possibilis sit exceptio; v. g. ignis comburit.

c) *Moralis*, si, attentis legibus moralibus, ut plurimum praedicatum convenit subjecto, ita tamen ut non desint exceptiones; v. g.: matres diligunt natos suos.

42. OBSERVA. 1. Saepe adhibetur subjectum nullo signo syncategorematico affectum; materia de qua agitur determinat utrum subjectum propositionis supponat *distributive*, *collective*, *particulariter*, etc. Sic in his propositionibus « homo est mortalis, » homo supponit *distributive*; « homo est dolosus, » homo supponit *particulariter*; « milites vincent hostes, » milites supponit *collective*.

2. In omni propositione universali, sive affirmativa sive negativa, *subjectum* supponit *distributive*. — *Praedicatum* supponit *particulariter* in propositione affirmativa; *distributive* vero in propositione negativa.

Quae sequentibus exemplis illustrantur : Sint propositiones : Omnis homo est animal. — Nullus homo est lapis (homo non est lapis). — Propositio : « omnis homo est animal, » affirmat de singulis inferioribus hominis, nempe de Petro, de Paulo... singulos esse *unum* ex animalibus. — Propositio : « Nullus homo est lapis » affirmat de singulis inferioribus hominis esse neganda singula ex inferioribus lapidis.

III. PARTITIO PROPOSITIONUM RATIONE MATERIAE.

43. Materia propositionis est res per subjectum et praedicatum significata. — Ratione autem materiae propositio est vel *simplex* vel *composita*.

I. PROPOSITIO SIMPLEX affirmat vel negat *rem unam*; tales sunt : Deus est bonus; homines sunt mortales. — Est *absoluta* seu *categorica*, vel *hypothetica*.

A. Propositia *categorica* rem unam affirmat *absolute*, seu independenter ab ulla conditione. — Aliae propositiones sunt *aperte* seu *simpliciter* categoricae, quando nempe manifeste affirmant vel negant rem unam; aliae vero *occulte* categoricae, seu *apparenter compositae*, realiter vero categoricae.

Occulte categorica praesertim triplex distinguitur :

1. *Coniunctiva* : negat simultaneitatem duorum, h. e. affirmat duo vel plura simul esse non posse, v. g. : nemo est simul justus et injustus.

2. *Relativa* : affirmat relationem convenientiae duorum a) sive in *qualitate*, v. gr. qualis pater, talis filius; b) sive in *quantitate*, v. g. : tot sententiae quot capita; γ) sive in *loco*, v. g. : ubi ego sum, et tu eris; δ) sive in *tempore* v. g. : Christus eodem tempore vixit ac Tiberius.

3. *Complexa*, seu cujus subjectum vel praedicatum vel utrumque constat terminis *complexis*, v. g. : Deus bonus est diligendus. — Propositio ista aequivalet duabus propositionibus, principali nempe et incidenti. Incidens propositio est vel *restrictiva*, v. g. : homo justus placet Deo; vel *explicativa* ut supra : Deus, etc.

OBSERVA. a) Propositio complexa opponitur propositioni *incomplexae*, cujus subjectum et praedicatum constant terminis

incomplexis. — b) Propositionem complexam esse simplicem eo constat quod una res affirmatur. — c) Veritas propositionis principalis modo pendet, modo non pendet a veritate incidentis; sic pendet in hac propositione : Deus, qui est omnipotens, potest creare; non pendet in hac altera : Homerus, qui est natus sive Salaminae, sive Athenis, etc. est eximius poeta.

44. B. Propositio *hypothetica* affirmat unam rem *conditionate*, v. g. : si Deus non est, nihil esse potest. — Constat duobus membris : alterum, quod vocatur *antecedens* et *hypothesis*, exprimit conditionem; alterum vero, quod vocatur *consequens* et *thesis*, exprimit conditionatum, h. e. id quod cum conditione connectitur. — Porro propositionem hypotheticam esse simplicem, liquet quia affirmat haberi nexum inter duo; asserit nempe unam affirmationem aut negationem dependere ab altera affirmatione aut negatione.

De propositione hypothetica affirmativa vel negativa, vera vel falsa, quaedam notatu digna occurrunt :

1. *Affirmativa* affirmat haberi dependentiam α) sive inter duas affirmationes, v. g. si Deus existit, justus praemio aeterno donabuntur; β) sive inter duas negationes, v. g. si Deus non existit, justus praemio aeterno non donabuntur; γ) sive inter affirmationem et negationem, v. g. si homo necessario agit, non potest peccare.

Negativa negat haberi nexum, α) sive inter duas affirmationes, v. g. si dives es, non ideo felix eris; β) sive inter duas negationes, v. g. si non es dives, non ideo non es felix; γ) sive inter affirmationem et negationem, v. g. si es pauper non ideo non es felix.

2. Propositio hypothetica est vera, si affirmatur nexus qui reapse inter conditionem conditionatumque datur, vel si negatur nexus qui reapse non datur; secus falsa est.

3. Inter id quod ut conditio, et id quod ut conditionatum ponitur, triplex intercedere potest nexus :

a) *Necessarius*, seu talis ut, purificata conditione, *neesse sit poni conditionatum*. Eae propositiones dicuntur *illativae*, semperque sunt verae. Exemplo sit : si Deus est infinite perfectus, nec fallere nec falli potest.

b) *Contingens*, seu talis ut conditio *influxum verum* in conditionatum exerceat, ita tamen ut, purificata conditione, *neesse non sit* poni conditionatum. Talis est : si bene egeris, praemio te afficiam; sin autem, in te animadvertam. Hae propositiones dicuntur *indicativae* : praedicatum afficit subjectum conditionate. Certae dumtaxat sunt eo momento quo eventus sequitur; hinc si propositio affirmat nexum esse antea infaillibilem, est falsa; vera est, si indicat conditionem influxum esse exercituram in conditionatum, vel probabiliter conditionatum ad conditionem esse consecuturum.

c) *Nullus*; tales propositiones dicuntur *de conditione disparata seu impertinente*, semperque sunt falsae. Talis est : si Papa vigilat, Turca dormit. Fieri tamen potest ut utrumque membrum talis propositionis, seorsim ab altero inspectum, verum sit, licet falsa sit ipsa propositio, ob defectum nexus.

45. II. PROPOSITIO COMPOSITA affirmat vel negat plura. Aliae sunt aperte compositae, aliae occulte.

A. *Aperte compositae* illae dicuntur quarum structura manifeste prae se fert compositionem. — Triplex est :

1. *Copulativa*; plura subjecta vel plura praedicata connectit particulis copulativis, *et, nec, etc.* quae vel exprimuntur vel subaudiuntur; v. g. pietas, humilitas, modestia gratos nos faciunt Deo et hominibus. — Talis propositio resolvi potest in tot propositiones simplices quot sunt subjecta vel praedicata copulata. Ut vera sit, requiritur ut singulae propositiones in quas resolvitur, verae sint; si una falsa est, propositio copulativa vel negatur, vel dividitur.

2. *Adversativa*; plura subjecta vel praedicata connectit particulis adversativis, *sed, at, etc.*; v. g. Petrus non est eximius philosophus, sed candidus vir. — Resolvi potest in plures propositiones simplices, quae singulae verae sint oportet, ut propositio adversativa sit vera.

3. *Causalis*; continet plures propositiones connexas particulis causalibus, *quia, quoniam* etc.; seu duo affirmat, unum autem ut causam alterius; v. g. beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Propositio cui adjicitur particula, dicitur *causalis*, altera vocatur *causatum*. — Ut vera sit haec propo-

sitio, oportet ut unum reapse sit causa alterius; oportet etiam ut singula quae affirmantur sint vera. Sic ut vera sit propositio : « beatus es quia dives es, » oportet ut is ad quem dirigitur propositio, revera sit beatus, ut sit dives, demum ut ideo sit beatus quia est dives. Si vel unum est falsum, propositio simpliciter falsa esse dicenda est.

46. B. *Propositiones occulte compositae* illae dicuntur quarum structura non manifeste compositionem prae se fert. — Vocantur *exponibiles*, quia indigent expositione; propositiones in quas resolvuntur, dicuntur *exponentes*. Sunt sequentes :

1. *Exclusiva*; cujus subjectum vel praedicatum afficitur particula exclusiva, *solum, dumtaxat, etc.* — a) Si particula afficit subjectum, significatur praedicatum convenire huic soli subjecto, vel huic soli subjecto non convenire; v. g. solus Deus est infinite perfectus. Talis propositio vocatur *exclusi subjecti*. — b) Si afficit praedicatum, significatur hoc solum praedicatum convenire subjecto, vel hoc solum non convenire subjecto; v. g. avarus solas divitias appetit. Talis propositio vocatur *exclusi praedicati*. — Uti patet, in his propositionibus duo affirmantur : unum haberi et alterum non haberi.

2. *Exceptiva*, cujus subjectum vel praedicatum afficitur particula *exceptiva*; v. g. omnia entia, praeter Deum, sunt finita.

3. *Comparativa*, cujus subjectum vel praedicatum afficitur particula *comparativa*; v. g. Petrus est doctior quam Paulus; est aequè doctus ac Paulus. — Talis propositio affirmat aut negat : a) praedicatum convenire subjecto; b) ei convenire magis vel minus quam alteri vel aequè ac alteri. — Ad comparativam spectat propositio *superlativa*.

4. *Reduplicativa et specificativa*; harum subjectum afficitur particula *reduplicante* seu *geminante, quatenus, secundum quid etc.*; particulam sequitur terminus significans formam quae inest subjecto propositionis reduplicatae seu geminatae. Hae particulae significant unum ex his duobus :

a) Vel formam, vocabulo sequenti expressam, esse *causam* seu rationem ob quam praedicatum convenit subjecto; in hoc casu propositio dicitur proprie *reduplicativa*. Talis est : homo qua rationalis est liber, h. e. rationalitas est causa seu ratio ob quam libertas homini competit.

b) Vel eam formam esse *notam* secundum quam praedicatum convenit subjecto; in hoc vero casu propositio dicitur *specificativa*. Talis est: homo qua homo vel qua intellectu praeditus videbit Deum. Notare juvat has propositiones specificativas, sensu reduplicativo, falsas fore.

47. OBSERVA. Uti dictum est n. 33, cum subjectum propositionis est terminus concretus, modo praedicatum convenit subjecto ob formam sub qua suppositum exhibetur, modo ob formam non connotatam. In primo casu subjectum sumitur *formaliter*, in secundo sumitur *materialiter*. Porro:

α) Quando praedicatum convenit subjecto *formaliter*, reduplicari potest suppositum sub eadem forma. Exemplo sit: Medicus sanat. Reduplicatio ita fit: « Medicus qua medicus sanat. »

β) Quando praedicatum convenit subjecto *materialiter* sumpto, reduplicari potest suppositum sub ea forma quae est ratio cur praedicatum conveniat subjecto. — Exemplo sit: « *medicus dormit.* » Reduplicatio ita fit: « Medicus, qua animal, dormit. »

5. *Disjunctiva* propria seu *in sensu exclusivo*, connectit ope particulae disjunctivae *vel, aut, etc.* plures terminos aut enuntiationes quae nec simul verae nec simul falsae esse possunt, seu quae non admittunt medium. Hinc affirmatio vel negatio unius membri importat negationem vel affirmationem alterius. Talis est: corpus movetur aut quiescit.

48. OBSERVA. a) Ut propositio disjunctiva sit vera, tria requiruntur, α) ut divisio sit adaequata; β) ut plura quae enuntiantur non possint esse simul vera; γ) ut non possint esse simul falsa. Hinc falsa est ista propositio: Petrus est vel catholicus vel turca.

b) Propositio disjunctiva, si est vera, resolvi potest in propositionem hypotheticam; sic propositio modo tradita sequentibus adaequat: si corpus non movetur quiescit; si corpus movetur, non quiescit; si non quiescit, movetur; si quiescit, non movetur. — Vicissim tamen hypothetica non semper in disjunctivam resolvitur; sic vera est haec: « si paries est albus, non est niger »; ista autem falsa esset: « Paries vel albus est vel niger. »

c) Propositionem disjunctivam esse compositam, eo patet

quod affirmatur tum utrumque membrum simul verum esse non posse, tum alterutrum esse verum.

d) Praeter propositionem disjunctivam propriam, habetur *disjunctiva impropria* seu *in sensu praecisivo*; dicitur illa qua affirmatur unum saltem membrum disjunctivae admitti debere, altero sive negato sive concessio, v. g. vel Petrus vel Paulus mortuus est. Talis propositio est realiter simplex.

§ 3. De oppositione propositionum.

49. I. DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM SIMPLICIUM NON MODALIUM ET ABSOLUTARUM.

Duae propositiones possunt habere:

1. *Diversum subjectum*, praedicatum vero sive diversum sive idem. Sic: omnis homo est risibilis; nullus equus est risibilis. Dicuntur disparatae, et de his non agitur.

2. *Idem subjectum et diversum praedicatum.*

3. *Idem subjectum et idem praedicatum.* Ulterius a) unius propositionis copula potest affici negatione, alterius vero non affici negatione; b) ejusdem subjecti diversa potest esse quantitas seu extensio; c) utrumque simul haberi potest. — Tales vero propositiones sunt *oppositae*. His positus:

Oppositio est duarum propositionum, habentium idem praedicatum et idem subjectum, differentia *secundum quantitatem*, vel *secundum qualitatem*, vel *secundum utramque*. — Quare oppositio propositionum est triplex:

1. *Secundum solam quantitatem*, quando videlicet idem subjectum diverso signo syncategorematico afficitur, v. g. *omnis* homo est justus, *aliquis* homo est justus. — Oppositio vocatur *subalterna*; eodem nomine appellantur propositiones inter quas viget. Hae simul verae esse possunt, ideoque non sunt repugnantes; simul etiam falsae esse possunt. Sic simul falsae sunt: *omnis* homo est brutum; *aliquis* homo est brutum.

OBSERVA. Propositio: nullus homo est justus, huic aequivalet: *omnis* homo est injustus; hinc subalterna erit: *aliquis* homo est injustus.

2. Secundum *solam qualitatem*, cum una propositio est affirmativa, altera negativa; ulterius, utriusque subjectum erit:

a) Vel *singulare*, v. g. Petrus est justus, Petrus non est justus. Haec oppositio vocabatur *contradictoria*; propositiones contradictorie oppositae sunt *repugnantes*: simul enim verae esse non possunt; insuper simul falsae esse non possunt.

b) Vel *particulare*, v. g. aliquis homo est justus; aliquis homo non est justus. Haec oppositio vocatur *subcontraria*. Utraque propositio vera esse potest, utraque non potest esse falsa. Si enim falsum est aliquem hominem esse justum, seu si praedicatum non convenit alicui parti indeterminatae extensionis subjecti, sequitur nullum hominem esse justum. Sed si nullus homo justus est, dici potest: aliquis homo non est justus.

c) Vel *universale*, v. g. omnis homo est justus; nullus homo est justus. — Prior propositio affirmat praedicatum convenire inferioribus distributive sumptis termini communis « omnis homo »; posterior negat omne id quod prior affirmat, proinde asserit nullum hominem esse justum. — Haec oppositio vocatur *contraria*; propositiones sunt repugnantes, utraque enim vera esse non potest. Sed utraque falsa esse potest.

OBSERVA: Cum propositio collectiva aequiparari possit propositioni singulari, non est cur hic speciatim attendatur.

3. Tum secundum *quantitatem*, tum secundum *qualitatem*, v. g. omnis homo est justus; aliquis homo non est justus. Haec oppositio vocatur *contradictoria*. Propositiones inter quas viget neque simul verae neque simul falsae esse possunt.

Exempla harum propositionum exhibet sequens schema:

Omnis homo est justus. CONTRARIAE Nullus homo est justus.

Aliquis homo est justus. SUBCONTRARIAE Aliquis homo non est justus.

Ex praedictis colliges has leges:

1. In propositionibus contradictoriis una tantum affirmat aut negat, quantum opus est ut altera sit falsa; v. g. omnes homines sunt justus; aliquis homo non est justus.

2. In propositionibus contrariis una plus affirmat aut negat, quam opus est ut altera sit falsa; sic contrariae sunt: « omnes homines sunt philosophi » et « nullus homo est philosophus. »

50. II. DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM COMPOSITARUM.

1. Duabus regulis, quae modo traditae sunt, cernitur quaedam propositio contradictorie et quaedam contrarie opponatur propositioni compositae. Ceterum facilitatis gratia resolvi possunt propositiones compositae in simplices.

Sit propositio: Petrus et Paulus sunt docti et justus. — Propositio contradictoria erit: vel Petrus vel Paulus non est doctus vel non est justus. Contrariae erunt: a) Vel Petrus, vel Paulus non est doctus nec justus; b) Petrus et Pauli non sunt docti vel non sunt justus; c) nec Petrus nec Paulus neque docti sunt neque justus.

2. Quando subjectum et praedicatum sunt termini complexi, tot sunt propositiones oppositae quot fieri possunt combinationes diversarum quantitatum subjecti cum formis praedicati. — Exemplo sit: « Omnis homo et omne brutum vegetat et sentit. » Subjectum sequentes formas accipere potest: a) aliquis homo vel aliquod brutum; b) aliquis homo et aliquod brutum; c) omnis homo et aliquod brutum; d) aliquis homo et omne brutum; e) omnis homo et omne brutum. — Praedicatum esse potest: a) vel vegetans vel sentiens; b) vegetans sed non sentiens; c) non vegetans sed sentiens; d) nec vegetans nec sentiens. — Hinc orientur viginti propositiones. Quae minimum negat, erit contradictorie opposita, nempe: « vel aliquis homo, vel aliquod brutum non est vegetans vel non est sentiens. » Ceterae erunt contrarie oppositae. Maxime erit contraria: « nullum brutum et nullus homo nec vegetans est nec sentiens. »

3. Exemplo sit sequens schema:

Petrus et Paulus
sunt docti.

CONTRARIAE

Nec Petrus nec
Paulus sunt docti.

SUBALTERNAE
CONTRA
DICT.
SUBALTERNAE
CONTRA
DICT.

Vel Petrus vel Paulus
est doctus.

SUBCONTRARIAE

Vel Petrus vel Paulus
non est doctus.

51. III. DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM MODALIUM.

1. Ut propositioni modali contradicatur, *sola qualitas modi mutanda est*. Sic contradictoria istius: necesse est hominem esse risibilem, sic effertur: necesse non est hominem etc.

2. Modus *impossibilis* opponitur: a) *contradictorie* modo *possibili*; nam inter hos non datur medium; b) *contrarie*, modo *necessario* et modo *contingenti*; nam datur medium inter modum impossibilem et necessarium, inter impossibilem et contingentem. Licet enim idem non possit esse impossibile et necessarium, potest tamen esse simul neque impossibile neque necessarium, sed contingens; pariter idem potest esse nec impossibile nec contingens, sed necessarium.

3. Sit sequens schema:

Necesse est esse.

CONTRARIA

Impossibile est esse.

SUBALTERNA
CONTRA
DICT.
SUBALTERNA
CONTRA
DICT.

Possibile est esse.

SUBCONTRARIA

Possibile est non esse,
contingens est esse.

De oppositione modalium haec addidisse sufficiat:

a) Subalternarum alia est quantitas; possunt esse a) simul verae; β) simul falsae; γ) altera vera, altera autem falsa.

b) Subcontrariae sunt particulares, aliamque habent qualitatem; possunt esse simul verae, sed non simul falsae.

§ 4. De aequipollentia propositionum.

52. Aequipollentia est duarum propositionum *aequivalentia in significando*. — Obtinetur propositio quae sit aequipollens alteri, utendo particula « non », et eam adjiciendo propositioni contradictoriae, contrariae, subalternae.

Regula fundamentalis est quod particula « non » est *maligantis naturae*, h. e. invertit et mutat quantitatem et qualitatem quibus praepositur. Quantitati enim universali praeposita, eam in particularem mutat; qualitati affirmativae praeposita, eam in negativam mutat.

Sit igitur propositio: Omnis homo currit; hujus contradictoria est: aliquis homo non currit; contraria: nullus homo currit; subalterna: aliquis homo currit.

Considerentur successive duae propositiones contradictoriae, duae contrariae, duae subalternantes.

a) Utraque ex duabus contradictoriis habet tamquam aequipollentem, alteram contradictoriam, negatione praeposita toti huic propositioni. — Sint propositiones contradictoriae: Omnis homo currit; aliquis homo non currit. Aequipollens prioris erit: non aliquis homo non currit; (h. e. nullus est homo qui non currat). Aequipollens alterius: non omnis homo currit.

b) Utraque ex duabus propositionibus contrariis habet tamquam aequipollentem, alteram contrariam, praeposita negatione soli ejus copulae. — Sint propositiones contrariae: Omnis homo currit; nullus homo currit. Aequipollens prioris erit: nullus homo non currit (h. e. nullus est homo qui non currat). Aequipollens posterioris erit: omnis homo non currit (h. e. non currere praedicatur de singulis hominibus).

c) Utraque ex duabus propositionibus subalternis habet tam-

quam aequipollentem, alteram subalternam. particula *non* praemissa tum toti propositioni. tum copulae.—Sint propositiones: Omnis homo currit; aliquis homo currit. Aequivalet priori: non aliquis homo non currit (h. e. non est aliquis ex hominibus qui non currat). Aequivalet posteriori: non omnis homo non currit (h. e. non currere non praedicatur de omni homine).

Triplex haec regula sequenti versiculo exprimitur:

Prae contradict. post contra, prae postque subalter.

53. Ex praeactis cernitur quamlibet universalem propositionem habere tres propositiones aequipollentes. Ut habeantur, efformatur ejus contradictoria, contraria, subalterna et servantur praedictae regulae. Nimirum: a) ejus contradictoriae praeponatur negatio. Sic ad praepositionem « omnis homo moritur », contradictorie opponitur « aliquis homo non moritur »; huic praeponatur particula malignantis naturae, et dicatur « non aliquis homo non moritur »; quae propositio aequipollet huic: « omnis homo moritur. » — b) Propositione contraria considerata, postponatur « non » subjecto ejus ita ut soli copulae praeponatur. Sic ad « omnis homo moritur » contrarie opponitur « nullus homo moritur »; dicatur « nullus homo non moritur »; haec aequipollet isti: « omnis homo moritur. » — c) Propositione subalterna considerata, praeponatur negatio tum toti propositioni, tum copulae. Sic ad « omnis homo moritur », subalterne opponitur: « Aliquis homo moritur »; dicatur: « non aliquis homo non moritur » et habetur aequipollens.

§ 5. De conversione propositionum.

54. I. Quid est? Conversio seu reciprocatio propositionum est *commutatio extremorum propositionis, servata qualitate et veritate*. — Definitur etiam: unius propositionis ad alteram per extremorum transpositionem necessaria consequentia. — Ex. gr. Scientia non est virtus, ergo virtus non est scientia.

Propositio cujus extrema commutantur dicitur *conversa*; propositio quae fit ex extremis conversis dicitur *convertens*. — Servare qualitatem est efficere convertentem affirmativam ex

affirmativa, et negativam ex negativa. — Servare veritatem est efficere ex conversa vera convertentem veram.

55. II. QUOTPLEX EST? Conversio triplex est:

1. *Simplex*, seu *in terminis*; est conversio in qua *servatur quantitas*. — Simpliciter *convertuntur*: a) *universalis negativa*: nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo; b) *particularis affirmativa*: quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. — Simpliciter *non convertuntur*: a) *universalis affirmativa*: sic data propositione: omnis homo est animal, falsa esset convertens: omne animal est homo; b) *particularis negativa*; v. g. falsa est haec convertens: quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal.

2. *Per accidens*, seu *in parte*; est conversio in qua *mutatur quantitas universalis in particularem*. — Per accidens *convertuntur omnes propositiones universales* affirmativae, et negativae: v. g. omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo; nullus homo est lapis, ergo quidam lapis non est homo.

OBSERVA. In mutanda quantitate particulari in universalem plerumque non servatur veritas. Sic data propositione: quidam homo est albus, falsa esset convertens: ergo omne album est homo; quidam homo non est philosophus, ergo nullus philosophus est homo.

3. *Per contrapositionem*; est conversio in qua *servatur quantitas et additione negationum ex finitis extremis simpliciter sunt infinita*. — Per contrapositionem *convertuntur*: a) *universalis affirmativa*, v. g. omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo; b) *particularis negativa*, v. g. quoddam animal non est belua, ergo quaedam non belua non est non animal.

56. Istae regulae significantur quatuor hisce versiculis:

Asserit A, negat E, verum generaliter ambae.

Asserit I, negat O, sed particulariter ambae.

Simpliciter fEeI convertitur; EvA' per acci(dens);

AstO per contra(positionem); sic fit conversio tota.

Explicatur. Vocalis E significat universalem negativam; A universalem affirmativam; I particularem affirmativam; O particularem negativam. Universalis negativa et particularis affirmativa,

quae repraesentantur per vocem fEcl, convertuntur simpliciter; propositiones repraesentatae per EvA convertuntur per accidens; quae repraesentantur per AstO convertuntur per contrapositionem.

CAPUT III.

DE DIVISIONE.

Circa divisionem quaeruntur tria: Quid sit, quotuplex sit, quibusnam legibus regatur. Quae ut rite perpendantur, praemittendae sunt notiones totius et partis; haec enim sunt elementa conceptus divisionis.

§ 1. De toto.

57. QUID EST? Juxta conceptum vulgarem, ut aliquid dici possit *totum*, debet esse unum, constare pluribus quae dicuntur partes totius, habere omnia ea quae natura ejus requirit. — Totum definitur: Id cui nihil deest ex iis quae ad ejus naturam spectant; sive etiam: *Id quod est unum, completum, habens plura in quae resolvi potest.* Haec plura, quae dicuntur partes totius, sunt inter se aliqua ratione distincta.

II. QUOTUPLEX EST? Totum est *actuale* seu reale, vel *potentiale* seu logicum.

58. A. TOTUM ACTUALE componitur *partibus actu unitis*, seu est unum, completum, habens plura in *comprehensione sua*, de quibus complexive sumptis praedicatur. Sic homo componitur anima et corpore actu unitis; praedicatur non de singulis partibus, sed de his simul sumptis. — Totum actuale est *physicum* seu reale, vel *metaphysicum* seu rationis.

1. Totum *physicum* est unum, completum, comprehendens plura realiter distincta, seu *independenter ab operatione mentis*. Hae partes dicuntur *physicae*.

Totum *physicum* est vel *naturale*, vel *artificiale*. — a) *Artificiale* originem habet *ab ordinatione hominis*; talis est domus.

— b) *Naturale* originem habet *a natura*; talis est homo, constans ex anima et corpore realiter distinctis et unitis.

In toto naturali distinguuntur: a) *Partes essentielles* quae absolute requiruntur ut ens sit hujus speciei; tales sunt anima et corpus hominis. — β) *Partes integrales*, quae requiruntur ut totum sit integrum, seu ut habeat omnia ea quae postulat habere; talia sunt membra corporis humani. — γ) *Accidentia absoluta*, qualia sunt doctrina, virtus, etc.

2. Totum *metaphysicum* seu *rationis* est unum, completum, comprehendens plura non realiter distincta, sed tantum *ratione*, seu *consideratione mentis*. Hae partes dicuntur *metaphysicae*; talia sunt genus et differentia quibus ens concipitur constare, v. g. animalitas, quae est genus hominis, rationalitas, quae est differentia.

Explic. De aliquo ente, puta de angelo, praedicatur conceptus generis, puta substantiae, et conceptus differentiae, puta spiritualis; ideo tamen in eo non habetur entitas distincta, de qua praedicetur conceptus generis, et altera de qua praedicetur differentia, sed eadem entitas prae perfectione sua, aequivalet pluribus perfectionibus, quae seorsim a mente concipiuntur quasi ens his perfectionibus realiter componeretur.

59. B. TOTUM POTENTIALE est unum completum habens plura *sub extensione sua*, de quibus distributive praedicatur. Est itaque *unum ex quinque universalibus*; nam quidquid ad plura se extendit, vel est essentia completa, vel pars determinabilis essentiae, vel pars determinans, vel essentialiter connectitur cum essentia, vel accidentaliter ei advenit. — Ea ad quae totum se extendit, dicuntur a) *inferiora* universalis, b) partes *subjectivae*, seu subjecta, quia nimirum universale de iis ut de subjectis praedicatur, c) *membra dividenda*. — Universale vero vocatur totum potentiale quia concipitur esse in potentia ad se extendendum ad inferiora et ad praedicari de iis. — Sic animal sub extensione sua continet hominem et brutum, adeoque animal est totum potentiale, homo et brutum sunt partes subjectivae; ita etiam homo pro inferioribus habet singulos homines.